

OM OPDRAGELSE FOR LIVET

Olga Gromova: *Sukkerbarn. En piges historie fra det forrige århundrede, fortalt af Stella Nudolskaja*, Straarup & Co, 2021, 266 s., ill., ISBN 978-87-7549-359-3.

Af Gunvor Andersen (fil. mag. i litteraturhistorie, nordiske sprog og engelsk).

Olga Gromovas *Sukkerbarn* er en børne – og ungdomsroman, udgivet på Aarhusforlaget Straarup & Co i 2021. Romanen hedder på russisk **Сахарный ребёнок – история девочки из прошлого века, рассказанная Стеллой Нудольской (2014)**. Hovedpersonen kaldes Sukkerbarn, fordi den første kirgiser, hun møder i bogen, benævner hende Kant Bala (Sukkerbarn). Romanen er oversat til dansk af Trine Søndergaard.

Bogen har et ærinde af så usædvanlig karakter, at jeg tillader mig at indlede med en udførlig præsentation af bogens mening om hvad god opdragelse er. Det første kapitel i bogen, *Leg* (s. 11 – 23) handler om dette.

Bogens hovedperson, Stella, er eneste datter i en velhavende Moskvafamilie med barnepige, traditioner og sammenhold. Begge forældre arbejder udenfor hjemmet men bruger hvert sekund efter arbejdet på at stimulere datterens fantasi, udholdenhed, mod, nysgerrighed og optimisme. Den højeste ros er at være et godt menneske. At være et godt menneske betyder 1) at man gør alting

selv, 2) at man ikke er bange for noget, 3) at man selv binder alle knuder op. Et barn på 3½ skal selv kunne tage sit tøj på og vaske sig, være modig, ikke blive taberen i et slagsmål og binde knuder op – ikke klippe dem over. Barnet trænes systematisk i disse færdigheder, og hun klarer udfordringerne suverænt. Gennem moderens oplæsninger lærer hun værker af Pusjkin, Gogol og mange andre forfattere udenad. Selv lærer Stella at læse, da hun er fire. Familien synger og spiller sammen. Forældrene taler russisk, tysk og fransk med barnet, så hun tidligt bliver i stand til at forstå og udtrykke sig på flere sprog. Mødet med litteraturen og fremmede miljøer har til hensigt at give barnet redskaber til at analysere og forstå egne problemer. Sammen studerer de verdenskortet, forskellige landes historie og myter, og forældrene bruger den samlede viden i lege, som altid ender med, at det gode sejrer over det onde.

Med andre ord: Stella bliver udsat for solid, vedholdende og konsekvent karakteropbygning og opdragelse. Hun elsker det. Hver dag er idel lykke. Og hun er overbevist om, at hun næste dag vil vågne og igen være lykkelig.

Bogens hypotese er, at et menneske med en opdragelse af den slags bogen præsenterer, er bedre rustet til at klare sig i livet end andre.

Stellas fremtidige skæbne modsiger bestemt ikke, at dette er tilfældet. Da hun er 4½ år, i februar 1936, bliver faderen arresteret og kørt væk. I sommeren 1936 modtager moderen et postkort, som er

smidt ud af vinduet fra en fangetransport og videresendt af et hjælpsomt menneske. Det er fra hendes mand, som skriver, at han er på vej til Kolyma, et af Stalins mest berygtede fangelejr i det nordøstlige Sibirien. I foråret 1937 inddrager NKVD (den russiske sikkerhedstjeneste) moderens og Stellas pas i Moskva. Fordi de er i familie med en folkefjende, bliver de i løbet af sommeren transporteret først til en Gulag-lejr med bevæbnede vagter og pigtråd, senere til et område i Kirgisien med noget lempeligere vilkår. Her skal moderen selv skal skaffe arbejde, bolig og tjene til dagen og vejen samt betale med egne penge, hvilket dog ikke er nogen let sag. Vi følger mor og datter år efter år i eksilet.

Efter afslutningen af Den store Fædrelandskrig kommer der et brev fra Moskva til det lokale NKVD-kontor, som påbyder, at moderen skal forflyttes til et sted udenfor Moskva under opsyn af NKVD. Langt senere får Stella oplyst, at det er moderens gamle arbejdskammerater i Landbrugsministeriet, som har forfalsket papirer fra ministeriet, for at få hende tilbage fra forvisningen, en risikabel foranstaltning, som kunne have kostet dem livet. Få år efter Stalins død i 1953 bliver faderen rehabiliteret. Han rapporteres død i en lejr i Magadan i 1940.

Stella skildres uden tvivl som et produkt af den opdragelse, som forældrene startede i barndomshjemmet og som moderen ufortrødent fortsætter under hele deres eksil. Datteren bliver en slags børnehelt, som det lykkes så at sige at realisere sig selv, selv under de mest uhyggelige omstændigheder. Hun tager hævn på gulagvagten, som har pisket hende, ved at bide sig fast i hans finger. Og pga. modig opførsel overfor Gulaglejrens NKVD-chef får hun gjort en ende på kvindernes ophold i lejren, så de bliver sendt videre til deres egentlige deportationssted. Hun redder sin mor, som febersyg kæmper for livet i en høstak. Selv om Stella bliver både psykisk og fysisk misbrugt, får hun hele tiden nye venner, og hun bliver ved med at interessere sig for at lære nyt, f.eks. kirgisisk, så hun kan recitere kirgisernes gamle folkepos, og ukrainsk, så hun kan tale med de nyankomne kulakker fra Ukraine. ”Der er altid flest gode mennesker” hedder et af bogens kapitler, som kan stå som et motto over bogens, og også Stellas holdning.

Bogens målgruppe er børn og teenagere. Forlaget henvender sig især til skoler med tilbud om spændende kvalitetsbøger, primært letlæringsbøger til børn og unge. Det bliver interessant at se, om danske børn og unge accepterer bogens postulat, at kapitlet Legs opdragelsesidealer styrker et barns overlevelsesmuligheder i livsfarlige situationer. Uden at påstå, at truslen fra Covid 19 skulle svare til truslen fra Stalin, så antyder børns/unges reaktion under denne krise, at de næppe har betragtet selvhjælp og analyse af egne følelser vha. skønlitteratur, sange og klassisk dannelse som et middel til at klare isolationen i hjemmet under krisen. Måske kan de ældste årgange og voksne læse bogen som (endnu) et interessant, spændende og velskrevet bidrag til opgøret med Stalintiden, men også som et forsøg på at opstille en positiv rollemodel, som gjorde en forskel og ikke blot var et offer.

Dokumenter af den slags er der ellers godt om. Nogle af de mest kendte er Alexander Solzjenitsyn: *En dag i Ivan Denisovitjs liv* (1962) om hovedpersonens 3653 dage i en sibirisk Gulaglejr. Samme forfatters *I den første kreds*, (1968). hvor titlen refererer til Dantes Den guddommelige Komædie, som har 9 kredse, som peger direkte ned i helvedet, dagligdagen i en fangelejr. Den 1. kreds er den mindst pinefulde. Solzjenitsyn fik Nobelprisen i 1970, selv om hans mesterværk *Gulag - Øhavet* endnu ikke var udkommet. Det skete først i 1973, hvor bogen udkom på et emigrantforlag i Paris, og den var et nådesløst opgør med det sovjetiske regime.

Andre værker i samme boldgade er Varlam Sjalamov: *Fortællinger fra Kolyma* (udkom posthumt i 1992) om lejrlevets totalt nedbrydende virkninger, noget Sjalamov må have kendskab til efter 17 år i

en lejr. Senere bidrag er Sergej Lebedev: *Ved glemslens rand* (2010) - om konsekvensen af ubearbejdede erindringer om Gulag - og *Augustmennesker* (2016) – om hvorfor nutidens problemer ikke kan løses vha. udtalte løgne om fortiden samt Olga Lavrentieva: *Survilo* (2019) om tyskernes belejring af Leningrad.

Umiddelbart ligger *Sukkerbarn* tættest på *Survilo*. en grafisk roman (tegneserie), som begynder med barnet Valentinas 12 år lykkelige barndomsliv, noget længere end længere end Stellas 4½ år. I øvrigt er historierne parallelle, idet de kronologisk følger børnenes skæbner som folkefjender og resten af livet. Den største forskel mellem de to bøger er fortællerens synsvinkel. *Survilos* fortæller er hovedpersonens barnebarn, som hele sit liv har kendt og været fortrolig med sin mormor og hendes historie, og så konsekvent har fokuseret på bedstemorens syn på begivenhederne, at hun ovenud har fravalgt at læse andres fortællinger om lignende emner. I *Sukkerbarns* tilfælde er det hovedpersonen selv som i en alder af 57 begynder at nedskrive og fortælle enkelte episoder. Efter hendes død sammenstilles og redigeres disse af bibliotekaren Olga Gromova, som før mødet mellem de to kvinder intet vidste om Stellas liv. I efterordet kommer Gromova ind på, alle de problemer hun har haft som redaktør af et stof, som hun ikke har haft førstehåndsviden om. Man kan derfor i *Sukkerbarns* tilfælde rimeligvis drøfte, hvilken rolle de redaktionelle problemer kan have spillet for tolkningen af begivenhederne og udformningen af værket.

Der foregår altså i dagens Rusland en seriøs og fortløbende undersøgelse og dokumentation af Stalintidens grusomheder, som også bliver drøftet i vide kredse, noget som i sidste ende kun må pege i en positiv retning.

I 1998 besøgte jeg sammen med en dansk delegation den sibiriske universitetsby Tomsk. Formålet var at besøge uddannelsesinstitutioner fra børnehaven til universitet og se på russisk uddannelse. Vi blev budt velkomne i syv forskellige institutioner og talte vha. tolk med masser af lærere, ledere, administratorer og elever. *Set med retrospektive øjne minder de eksempler, vi så, ikke så lidt om det uddannelsessyn, som præsenteres i afsnittet Leg.*

Børnehavernes og skolernes eksteriører så gennemgående faldefærdige ud, hvorimod interiørrerne var nydelige. Her var alt rent og pænt, langt ud over dansk skolestandard. Alle skiftede fodtøj ved ankomsten, og der var levende pottedplanter og hjemmelavede udsmykninger over det hele. Undervisningen bestod af klasseundervisning eller individuel undervisning. Træning vha. kopiering af gode eksempler var en yndet fremgangsmåde. Der rådede en for danske skolefolk velsignet stilhed i klasserne. Der var absolut ingen, der hviskede i krogene, men da vi fornå et autoritært men nærmest kærligt forhold mellem lærere og elever, uden tegn på underkuelse, opfattede vi det som selvdisciplin. Hvilke andre, mere skjulte disciplineringsmidler, man havde til rådighed, fik vi ikke oplyst, men de har utvivlsomt eksisteret.

Vi overværede en matematiktime, hvor eleverne tydeligt befandt sig på et langt mere avanceret niveau end tilsvarende alderstrin i Danmark og med flere ugentlige timer i bagagen.

Som i Leg havde litteraturundervisningen en fremtrædende position. Der blev undervist efter en litterær kanon, som på de yngste trin omfattede folkeeventyr, Hans Christian Andersen (i Rusland hedder den danske forfatter altså ikke H. C. Andersen) og Pusjkin. Senere trin var klassisk russisk litteratur og for de ældste klassisk vestlig litteratur. Vi blev flere gange præsenterede for børn, som i tidssvarende gevandter selvbevidst og scenevant præsenterede 10-15 minutter lange uddrag af Pusjkins eller andre forfatteres værker. Den pågældende lærer så altid pærestolt ud.

I en børnehave havde man opsat en hel spejlvæg og en balletstang, hvor små dukkebørn seriøst trænede klassisk ballet, og de kunne i spejlet nærstudere egne præstationer med perfektion som mål. De mindste børn blev hver dag tilbudt en obligatorisk eftermiddagslur i en rummelig sovesal i nydeligt opredte senge. Vi så eksempler på en slags specialundervisning, hvor intellektuelt mindre begavede elever var sat til, efter model, at lave smukke birkebarksarbejder. Materialet fandtes jo i rigelige mængder på egnen og var helt gratis. Jeg har et helt ringbind med fotografier af fantasifulde, hjemmelavede genstande, som afslørede et stort og kærligt arbejde fra både lærere og elever med at udvikle smukke og æstetisk tiltalende omgivelser, som ikke kostede noget. Selvvirksomhed var i sandhed sat i højsædet.

Demokratiudvikling var ikke på dagsordenen. Derimod spillede opdragelse til patriotisme og fædrelandskærlighed en betydelig rolle.

Nu kan man jo diskutere værdien af sådan et besøg. Man viser vel det bedste man har, når der kommer besøg fra udlandet, og hvordan ser hverdagen i realiteten ud?

Men uanset disse indvendinger: Havde ikke russerne en pointe i, at kundskaber ikke kommer flyvende af sig selv. Kræves der ikke øvelse og træning– igen og igen – inden man selv kan flyve?

Er dette ikke en pointe, som gælder også i 2021 – både i hjem og skole?

Spørgsmålet er: Kan bogens hovedperson, Stella, komme til at fungere som en rollemodel, også for danske elever, fordi hendes standhaftighed og styrke er unik og derfor værd at beundre?